

ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΛΕΞΙΚΟΣ ΕΡΑΝΟΣ

(Μετατύπωσις ἐκ τῆς «Νέας Ἡμέρας» 1899 ἀρ. 1286-1288)

827
ΑΠΡ
ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΒΙΒΛ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤΗ

Ἐκδότης τὸ τυπογραφεῖον τοῦ αὐστριακοῦ Λόγδ

1899

ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΛΕΞΙΚΟΣ ΕΡΑΝΟΣ

(Μετατύψεις ἐκ τῆς «Νέας Ἡμέρας» 1899 ἀρ. 1286-1288)

ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤῃ

Ἐκδότης τὸ τυπογραφεῖον τοῦ αὐστριακοῦ Λόυδ

1899

Τύποις τοῦ αὐστριακοῦ Λόυδ ἐν Τεργέστη

ΕΚ ΛΙΘΩΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΩΝ.

Τῇ ἱερᾷ μνήμῃ Στεφάνου Κουμανούδη χαριστήριον.

Α'.

ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ

« Ζεὺς πανεπώπης »

καὶ « Πλούτων καὶ Ποσειδῶν πανασφάλειοι ».

Καθόλου μὲν ἡ ἱστορία σωζομένων ἀρχαίων μνημείων τῶν Ἀθηνῶν εἶναι καθ' ἱκανὸν μέρος ἱστορία τοῦ ἄρτι τοῦ ἐνθάδε βίου μεταστάντος καὶ σοφοῦ καὶ φιλοπάτριδος Στεφάνου Κουμανούδη· ἰδίᾳ δὲ τοῦ Κουμανούδη καὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης δόξα εἶναι πάμπολλοι παλαιοὶ λίθοι ἐνεπίγραφοι φυλασσόμενοι ἐν τοῖς Μουσείοις καὶ τὰ ἐκ τῶν λίθων ἐν πολλοῖς περιοδικοῖς συγγράμμασιν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίου ἀνδρὸς ἐκδεδομένα ἐπιγράμματα. Τίς δὲ ἀγνοεῖ τὴν εἰδικὴν τῶν ἐπιγραμμάτων τῆς Ἀττικῆς ἑκδοσιν τοῦ φιλαθηναίου ἀνδρὸς;

Ἰδίου τινὸς ἔρωτος ἐνεφορεῖτο ὁ Κουμανούδης πρὸς τὰς καινοφανεῖς τῶν ἐπιγραμμάτων λέξεις, τοῦ δ' ἔρωτος τούτου τέκνον ὀψίγονον εἶναι ἡ «Συναγωγὴ λέξεων ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς λεξικοῖς»· πασῶν τῶν λέξεων «τιμιωτάτας» ἀπεκάλεσεν ὁ Κουμανούδης ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ (ἐν τῇ σελίδι ς' τοῦ προλόγου) ὅσας «συνήγαγεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν» μετὰ τῆς οἰκείας εὐξυνεσίας, πρὸς ἣν πολλάκις παρ' αὐτῷ ἡμιλλᾶτο τὸ ἐν τῷ λόγῳ τάχος τῆς σημασίας, τὸ πᾶν δηλώσας.

Τὸ μνημονευθὲν πολύτιμον πόνημα τοῦ μακαρίτου καὶ τοῦ πονήματος τὸ παρτεθὲν χωρίον ἐνεθυμήθην μὲν μηνὶ Δεκεμβρίῳ τοῦ ἔτους 1898 ἀντιγράφων ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Μυτιλήνης, τῷ ἀληθεῖ τούτῳ Μουσείῳ, ἑμμετρον νεοφανοῦς στήλης ἐπίγραμμα, ἐνεθυμήθην δὲ μηνὶ Μαΐῳ τοῦ 1899 μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου. Ὁ δὲ τὸ προκείμενον λιτὸν μνημόσυνον εὐλαβῶς προσφέρων ἡτύχησε νὰ καταλεχθῇ οὐ μόνον εἰς τοὺς ἀκροτάς τοῦ Κουμανούδη δημοσίᾳ διδάσκοντος ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ὀμιλητάς αὐτοῦ ἰδίᾳ ὠφελοῦντος.

1) Ζεὺς, ἐπώπης, πανεπώπης.

Ἡσύχιος ὁ λεξικογράφος παρέδωκεν ἡμῖν τὰς λέξεις

Ἐπωπότης. Ζεὺς παρὰ Ἀθηναίοις
ἐπώπη· ἐπόπτη, ἐφορῶντι

ἐπωπίδες· ἐπίσκοποι. Ἀκόλουθοι παρὰ Λακεδαιμονίοις.

Ἐκ τοῦ ἐν τῇ μείζονι τοῦ Ἡσυχίου ἐκδόσει τοῦ Moriz Schmidt (ἐν τόμου Α' σελίδι 181,7) εἰς τὴν δευτέραν τῶν ἀναγεγραμμένων λέξεων φερομένου ὑποσημειώματος μανθάνομεν ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἡσυχίου ἔχει τὴν γραφὴν

ἐπώπει· ἐπόπτει, ἐφορῶντι

καὶ ὅτι ὁ μὲν Ἀλδος μετέγραφεν ἐπώπη ὁ δὲ Μουσοῦρος ἐπώπη. Ὁ Schmidt παρετήρησε καὶ τάδε· «L. ἔποπι coll. ἔποψ. Idem voluisse Pearsonem video». Ἐν τῷ προκειμένῳ μοι Βιβλίῳ τοῦ Pearson (Adversaria Hesychiana Oxonii 1844), ἐν τόμ. Α' σελ. 315, κεῖνται τὰ ἑξῆς· «Ἐπωπι. v. Ἐποψ [N. B. primo scripsit Ἐποπι, postea correxit Ἐπωπι.]»· ἐνόμιζεν ἄρα ὁ Pearson ὅτι τὸ παρ' Ἡσυχίῳ κεῖμενον ἐπώπει μεταγραφτέον ἔπωπι μᾶλλον ἢ ἔποπι, ὑπονοῶν ὅτι πλὴν τοῦ ἔποψ ἐρρήθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν καὶ τὸ ἔπωψ (Ἡσύχιος «ἔπωπα· ἀλεκτρούνα ἄγριον»). Τὸ δὲ παρ' Ἡσυχίῳ «ἔποψ· ἐπόπτης, δυνάστης. Καὶ εἶδος ὀρνέου» παραβαλὼν καὶ ὁ Schmidt ἠξίωσε νὰ γραφῇ τὸ

ἔποπι· ἐπόπτη, ἐφορῶντι.

Γενναῖα μὲν εἶναι τοῦ μακαρίτου διδασκάλου Schmidt τὰ ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐπιστήμῃ κατορθώματα ὧν περιφανὲς μνημεῖον ἱδρύται ἡ ἑκδοσις τοῦ Ἡσυχίου, οὐδὲν δὲ θαῦμα ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν κατώρθωσε νὰ φυλάξῃ ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἀστοχημάτων ὧν κυριωτάτη ἀφορμὴ ἐγένετο ἡ κριτικὴ τόλμη, ἡ κατ' ἀνάγκην καὶ εἰς ὑπερκριτικὴν πολλὰκις μεταπίπτουσα αἰθαιρεσίαν· τοῦ δ' ἀληθοῦς ἀπεσφάλη κατ' ἐμὲ ὁ Schmidt καὶ ἐν τῇ περὶ ἧς γίνεται ὁ λόγος λέξει τοῦ Ἡσυχίου.

Καὶ ὅτι μὲν ἡ λέξις ἐπώπει εἶναι παραδεδομένη ἐν τῷ χειρογράφῳ μεταξὺ λέξεων ἀπὸ τῶν ἐπω γραμμάτων ἀρχομένων, τοῦτο δὲν εἶναι, ὡς γινώσκουσιν οἱ περὶ τὰ παλαιὰ Λεξικά καὶ μικρὸν διατρίψαντες, ἰσχυρὸς λόγος μόνος δυνάμενος νὰ ἐλέγξῃ ἐσφαλμένην τὴν μεταγραφὴν ἔποπι· ὅτι δὲ ἡ λέξις ἐπώπης, ἧς τὴν δοτικὴν πτῶσιν προέτεινεν ὁ Μουσοῦρος, εἶναι ὀρθῶς πεποιημένη καὶ ὅτι ὁ Ἡσύχιος πιθανώτατα τὸ ἐπώπη ἔγραψεν εὐρών που μετ' ἀναφορᾶς εἰς τὸν Δία εἰρημένον, ταῦτα θὰ ἀποδείξωσι τὰ ἐφεξῆς ῥηθησόμενα ἐν οἷς τὰ καταλεγόμενα ἐπίθετα καὶ οὐσιαστικὰ ὀνόματα συνήγαγον ἐκ παλαιῶν συγγραφέων καὶ νέων Λεξικῶν καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Lobeck ἐν τῇ γ' ἐκ-

δόσει (1866) τοῦ Αἴαντος τοῦ Σοφοκλέους, ἐν ταῖς σελίδι 337—341, σεσημειωμένων.

Σύνθετα ὀνόματα ἐπίθετα, ὧν τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος εἶναι ἡ λέξις ὦψ (οπ, ὄψομαι, ὄψ, ὄπ-ωπ-α, ὦπ ἢ), σχηματίζουσιν οἱ παλαιοὶ καὶ κατὰ τὰς τρεῖς κλίσεις ἔχοντα τὸ πρῶτον συνθετικὸν μέρος συχνό-τατα μὲν ὄνομα, ἥτοι ἐπίθετον ἢ προσηγορικόν, σπανιώτατα δὲ ῥῆμα. λήγει δὲ ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ ἀρσενικοῦ γένους πτώσις ἥτοι εἰς ὦψ (οψ) ἢ εἰς ὦπης, ὠπός, ὠπής· ἡ τοῦ θηλυκοῦ γένους εὐρίσκεται τελευ-τῶσα εἰς ὦψ, ὦπις, ὠπή (σπανιώτερον ὠπός), ὠπής.

Ἀγλαῶψ (ἀγλαῶπις)· ἀγριωπός· αἰγωπός· αἰθίοψ· αἰθρωπός· αἵματωπός (αἵμωπός) καὶ αἵματώψ· ἀλαωπός καὶ ἀλαῶψ (ἀλαῶπις)· ἀμβλυωπός (ἀμβλωπός) καὶ ἀμβλυωπής (ἀμβλωπής)· ἀμβλώψ· ἀμύδρωψ (Κουμανούδης ἐν Συναγ. σελ. 16)· ἀρρενώπας (παρὰ Κρατίνῳ, Κοκκ Com. Att. fragm. 389, τόμ. Α' σελ. 120) καὶ ἀρρενωπός καὶ ἀρρε-νώψ· ἀστ(ε)ρωπός.

Βαρυωπής· βλοσυρωπός καὶ βλοσυρώπης (τριτόκλιτον παρ' Ὀπ-πιανῶ «βλοσυρώπее μόσχω»· βλοσυρώπης - ου καὶ - εος κατ' ἄλλους. Περὶ τῆς τονώσεως ἰδὲ Lob. ἐν σελ. 338)· βοώπης καὶ βοῶψ (; ἐξ οὗ τὸ προσηγορικὸν βόωψ) (βοῶπις).

Γλαυκώπης καὶ γλαυκωπός καὶ γλαυκῶψ (γλαυκῶπις)· γορ-γωπός καὶ γοργῶψ (γοργῶπις).

Δεινωπός καὶ δεινώψ· δόλοψ (δολῶπις).

Ἐλικωπός καὶ ἐλίκωψ (ἐλικῶπις)· εὐρύοψ (Lob. σελ. 340)· (ἐρατῶπις).

(Θαλερῶπις· θεμερῶπις).

(Καλυκῶπις)· κελαινώπης καὶ κελαινωπός καὶ κελαινῶψ (κε-λαινῶπις)· κεραῶψ (κερατῶπις)· κνώψ· κοιλωπός καὶ κοιλώπης, κοι-λώπεις (κοιλῶπις)· κύκλωψ· κυνώπης (κυνῶπις).

Λευκώπης (λευκῶπις)· λιθώπης, λιθώπεις· λιπαρώψ· (λυσ-σῶπις).

Μεγαλωπός· μελανωπός· μο(υ)νώψ· μυριωπός· μυωπός καὶ μύωψ.

Νεωπός ἢ νεωπής-νεῶψ (Ἡσύχιος «νεοπ' ες ἀντὶ τοῦ νεο-βλέπουσινέας»· νεωποῦς ἀντὶ τοῦ νεοβλέπους ἢ νέας Μου-σοῦρος, νεωποῦς ἀντὶ τοῦ νεοβλεποῦς ἢ νέας Lobeck, νεῶ-πας ἀντὶ τοῦ νεοβλέπτους ἢ νέας Thesaurus· ἴσως δὲ γραπτέον τὰ νεωπάς).

Οἰνωπός καὶ οἰνώψ· ὄξυωπός καὶ ὄξυωπής (ὄξυώπης Lob. σελ. 338).

Παρθενωπός· πολυωπός καὶ πολυωπής-πολυῶψ· πυρ(σ)ωπός καὶ πυρώπης, πυρώπεις (πυρ(σ)ῶπις).

Ῥοδωπός (ῥοδῶπις).

Σκολιωπός· σκυθρωπός· στυγερώπης (Lob. σελ. 338) και στυγερωπός.

(Ταναῶπις)· ταυρωπός και ταυρώψ (ταυρῶπις)· τερατωπός· τυφλώψ.

(Υαλῶπις).

Φαιδρωπός· φαινώψ· φιλώψ· φλογωπός και φλογώψ· φοβερωπός και φοβερώψ.

Χαριτώπης (χαριτῶπις)· χαρο(ω)πός και χαρῶψ-χάροψ· χρυσώπης και χρυσῶψ (χρυσῶπις).

Ἄλλοι βιβλιακώτεροι και μνημονικώτεροι ἐμοῦ πάντως θὰ εὕρουν ἄλλα προσθετέα εἰς τὰ καταλεχθέντα, ἢ δὲ ζήτησις ἐπεκτεινομένη θὰ καταδείξῃ οὐ μόνον τὴν θαυμαστὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δύναμιν περὶ τὸν ποικίλον σχηματισμὸν συνθέτων ὀνομάτων ἐπιθέτων και ἐν τῇ λέξει ὦψ, ἀλλὰ και τὴν και ἐκ τῶν παρατεθέντων παραδειγμάτων καταδειχθεῖσαν ὀρθότητα τῆς συνθέσεως τῆς προθέσεως ἐπὶ και τοῦ εἰρημένου προσηγορικοῦ ὀνόματος εἰς τὸ πρωτόκλιτον προσηγορικὸν ὄνομα ἐπώπης κατὰ τὰ εἰς ὦπης λήγοντα ἐπίθετα ὀνόματα.

Ἐπίθετα συγκείμενα ἐκ τῆς αὐτῆς λέξεως ὡς δευτέρου μέρους και ἐκ προθέσεως, ἐπιρρήματος ἢ μορίου τινὸς ὡς πρώτου μέρους ἐνεθυμήθην ἐγὼ πάνυ ὀλίγα πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Lobeck ἀναγεγραμμένων.

Ἀντωπός και ἀντωπῆς (;)· ἄοψ· εἰσωπός· ἐριώπης (ἐριῶπις)· εὐωπός και εὐώψ (εὐῶπις)· κατωπός. Ἐν παθητικῇ σημασίᾳ εἴρηται τὸ ἀμφισωπός (Ἡσύχιος «ἀμφίσωπον· περίωπον, πάντοθεν ἀναπεπταμένον· Αἰσχύλος Γλαύκῳ Ποτνιεῖ» και Ἐτυμολογικὸν Μέγα «ἀμφίσωπον· περίβλεπτον»· Nauck Trag. Gr. fragm. 41, ἐκδ. β' σελ. 15), τὸ περιωπῆς και ἐνίοτε τὸ τηλωπός.

Συντομίας χάριν παραλείπων τὰ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐσχηματισμένα ὀνόματα κύρια και προσηγορικά, ὧν ἱκανὰ (Γοργώπας, Λυκώπας και Λύκωπος, Οἰνώπας· Ἄνθρωπος· Ἴνωψ, Ἴωψ, Κέρκωψ, Φαίνωψ, Χάρωψ και Χάρωπος· Ἴωψ, κώνωψ, ὕδρωψ και «ἀνετυμολόγητα» ἄέροψ, δρύοψ, πάρνοψ και πολλὰ ἄλλα) ἐμνημόνευσεν ὁ Lobeck, ἄξια παραθέσεως νομίζω ὅσα προσηγορικά ὀνόματα θηλυκοῦ και οὐδετέρου γένους ἐνεθυμήθην, τάδε· ἐνωπῆ· ἐπωπῆ (παρ' Αἰσχύλῳ ἐπὶ τόπου· και ῥῆμα ἐν Εὐμενίδων στίχῳ 275 και 971 ἐπωπᾶ ὃ Ἡσύχιος ἐξηγεῖται «ἐφορᾶ, ἐποπτεύει», ὥσπερ τὸ ἐπώπει «ἐπόπτῃ, ἐφορῶντι»)· πανωπῆ (; ἐξ οὗ τὸ πανωπήεις ἐπίθετον)· παρωπῆ (; ἐξ οὗ τὸ παρώπιον)· περιωπῆ και ὑπωπῆ (ἐξ οὗ τὸ ὑπώπιον)· μέτωπον και πρόσωπον.

Καλῶς ἄρα ἀποκατέστησεν ὁ Μουσοῦρος παρ' Ἡσυχίῳ τὸ ἐπώπη. Κατὰ τὸν λεξικογράφον ἐπώπης εἶναι ὁ «ἐπόπτῃς, ἐφορῶν», πιθανώτατον δὲ νομίζω ἐγὼ ὅτι και τούτῳ τῷ ὀνόματι ἐκοσμεῖτο ὁ Ζεὺς, ὁ καλούμενος και ἐπόπτῃς κατὰ τὸν Ἡσύχιον «ἐπόπτῃς· Ζεὺς.

Ἡ θεατῆς» καὶ ἐπόψιος κατὰ τὸν αὐτὸν «ἐπόψιος· Ζεὺς» (Ἀπολλωνίου Ῥοδίου Ἀργον. Β 1135 «Διὸς δ' ἄμφω ἰκέται τε| καὶ ξεῖνοι· δὲ που καὶ ἐπόψιος ἄμμι τέτυκται» καὶ Σοφοκλέους Φιλοκτήτου 1040 «θεοὶ τ' ἐπόψιοι»). Ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἡσυχίου «ἐποψ· ἐπόπτῃς, δυνάστης. Καὶ εἶδος ὀρνέου» ἡ πρώτη ἐρμηνεία ἀναφέρεται προφανῶς εἰς θεὸν τινα καὶ δὴ πιθανῶς πάλιν εἰς τὸν Δία, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸ πτηνὸν οὗ τὸ ὄνομα, ἐσχηματισμένον τάχα ἐκ τῆς φωνῆς (u p u r a), παρετυμολογεῖ καθ' ἣν ἔχει πυκνὴν συνήθειαν ὁ Αἰσχύλος ἐν τῷ ἀποσπάσματι 304·

τοῦτον δ' ἐπόπτῃν ἔποπα τῶν αὐτοῦ κακῶν
πεποικίλωκε κ. τ. λ.

Λέγει δὲ τὸν ἔποπα εἰς ὃν κατὰ τὸν γνωστὸν μῦθον ἀπωρνήθη ὁ αἰσχρογυρὸς Τηρεὺς.

Τὸ θηλυκὸν ἐπῶπις δὲν εὖρόν που παραδεδομένον, ἀποκατέστησε δ' αὐτὸ ὁ Meineke ὡς τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν πόλεως ὄνομα (Ἐπῶπιν) ἐν τοῖς τοῦ Στράβωνος, σ' 259 (τόμ. Α' σελ. 356) ἀντὶ τοῦ καὶ παρὰ τῷ Κοραῖ (τόμ. Α' σελ. 349) κειμένου Ἐσῶπιν τάδε παρατηρήσας ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐπιγεγραμμένῳ Vindiciarum Strabonianarum liber (Berolini 1852), ἐν σελ. 59· «Ἰδρυται δ' ἡ πόλις ἐπ' ὀφρύος ἦν Ἐσῶπιν καλοῦσιν. De Locris haec dicuntur Epizephyriis; sed pro Ἐσῶπιν scribendum haud dubie Ἐπῶπιν. Hoc enim nomen, non item alterum, Graeci locis, a quibus late prospectus pateret, indere solebant. Epopos montis nomen est in Pithecusis apud Plinium NH. 2, 89 qui Ἐπωμεύς male [ἀντὶ τοῦ Ἐπωπεύς] dicitur in libris Strabonis lib. 5 p. 248. Eodem Ephyræ [τῆς Ἀκροκορίνθου, τῆς Ἐπωπῆς] nomen revocandum esse monui ad Stephanum Byz. p. 275, 3». Εἰς τὴν ἐν τῷ στίχῳ 1175 τῆς Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρας κειμένην λέξιν ἐπωπίδα φέρεται ἀρχαῖον σχόλιον τὸ ἐξῆς· «εἰ μὲν δασέως τὴν ἀκόλουθον, εἰ δὲ ψιλῶς τὴν ἐπίσκοπον διὰ τὰς ὥπας», ὁ δὲ Ἡσύχιος ἀνέγραψε καὶ τὴν λέξιν «Ἐπωπίς· Δημήτηρ παρὰ Σικυωνίοις». Μεθηρμήνευσε δὲ ὁ Pape τὸν Ἐπωπέα (λόγον) Schauenstein (καὶ τὸ Ὀξύωπον πόλεως ὄνομα Schauenburg.

Τὰ τοῦ Meineke ἀναγνούς τις ἴσως ἀν' προτιμῆσιν τὸ τοῦ Ἡσυχίου ἐπῶπει νὰ μεταγράψῃ ἐπωπεῖ (παρὰ τὸ ἐπωπεύς—Ἐπωπεύς)· ἴσως δὲ ἄλλος ἦτοί φυλάσσει τὸν παραδεδομένον τόνον ἢ μεταβάλλων αὐτὸν (ἐπωπεῖ) θὰ εἰκάσῃ τριτόκλιτον ὄνομα ἐπῶπης—ἐπωπής. Ἀσφαλέστατον τοῦ πρωτοκλίτου ὀνόματος ἐπῶπης μάρτυρα προσάγω ἐγὼ τὸ Μυτιληναϊκὸν ἐπίγραμμα ὃ καὶ δίδωμι τὸν λόγον μετὰ βραχεῖαν παρατήρησιν, τὴν ἐξῆς· ἐν τῷ ἐπιγράμματι κεῖται τὸ Ζηνὶ—πανεπώπη· ἐκαλεῖτο ἄρα ὁ Ζεὺς καὶ ἐπώπης, ὁ

δ' ἄγνωστος τῆς Μυτιλήνης ἐπιγραμματοποιὸς ἐκόσμησε τὸν ἀνακτα ἀνδρῶν τε θεῶν τε καὶ τῷ ἐπιτεταμένην τὴν ἔννοιαν ἔχοντι ὀνόματι πανεπώπης. Εἶναι δὲ πανεπώπης οὐδεὶς ἄλλος ἢ ὁ πανεπόπτης (πανεπόψιος) καὶ παντεπόπτης ὧν ὀνομάτων τὸ πανεπόπτης ὁ ποιητὴς τοῦ ἐπιγράμματος ὡς ἐκ τοῦ μέτρου οὐδαμῶς ἐκώλυετο νὰ μεταχειρισθῇ. Ὁ Αἰσχύλος ἐν Εὐμενίδων στίχῳ 1046 εἶπε τὸ «Ζεὺς ὁ πανόπτας» εἰς ὃ ἴσως ἀναφέρεται τὸ τοῦ Ἡσυχίου «πανεπόπτης· πολυόφθαλμος. Ζεὺς. Ἀχαιοὶ» (Nauck Ἀχαιοῦ fragm. 53, σελ. 758). Ὁ Δικαιόπολις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἀχαρνέων στίχῳ 414 καὶ τοῖς τούτῳ ἐξῆς ἀντιβολήσας τὸν Εὐριπίδην ὧδε

δός μοι ῥάκιόν τι τοῦ παλαιοῦ δράματος·

δεῖ γάρ με λέξαι τῷ χορῷ ῥῆσιν μακράν,

αὕτη δὲ θάνατον, ἣν κακῶς λέξω, φέρει

καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ παιδὸς Κηφισοφῶντος, κελευσθέντος ὑπὸ τοῦ τραγικοῦ, τοῦ Τηλέφου τὰ ῥακώματα χαριέντως ἀναφωνεῖ

ὦ Ζεῦ διόπτα καὶ κατόπτα πανταχῇ

εἰς ὃν στίχον ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς (ἐκδ. Dübner σελ. 14, 52) παρητήρησε τὰ ἐξῆς· «ταῦτά φησιν ἐπεὶ πολύτερητα ἦν τὰ ῥάκια δι' ὧν ἦν πάντα ἐπισκοπῆσαι. Καὶ ὁ Ζεὺς δὲ παντεπόπτης λέγεται». Κεῖται δὲ καὶ παρ' Ἡσυχίῳ «πανεπόπτης· ὁ πάντα καθορῶν». Ἰδὲ καὶ Nauck fragm. adesp. 43, σελ. 847.

Τὸ Μυτιληναϊκὸν μνημεῖον, ἐφ' οὗ κεῖται τὸ ἐπίγραμμα, ἐξεσκάφη ἐκ βάθους δύο πήχεων μηνὶ Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1898 ἐν τῷ κήπῳ ἰδιωτικῆς οἰκίας τοῦ φρουρίου, ἔχει δὲ τὸ σχῆμα τῶν συνήθων στηλῶν. Ἡ στήλη εἶναι ἀνωμάλως ἀποκεκρουσμένη τὸ ἡμισὺ που κάτω μέρος· καὶ τὸ μὲν πλάτος ἐκάστης τῶν τεσσάρων πλευρῶν εἶναι 036, τὸ δὲ ὕψος τῆς μὲν πλευρᾶς τοῦ προσώπου τὸ ἐλάχιστον 031 (ἀριστερᾷ τῷ ὁρῶντι) καὶ τὸ μέγιστον 046 (δεξιᾷ), τὸ δὲ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τὸ ἐλάχιστον 046 (κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο πλευρῶν ἀκμὴν) καὶ τὸ μέγιστον 047 (κατὰ τὴν ἐτέραν τῆς πλευρᾶς ἀκμὴν). Κοσμήματα διασώζει ἡ στήλη ἄνω μὲν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ προσώπου καὶ τῆς δεξιᾶς ἐγγεγλυμμένα πτερύγια, ἐν δὲ τῷ μέσῳ (ὑπὸ τοῖς γράμμασιν) ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης πλευρᾶς ἀποκεκρουσμένον στέφανον, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας τὸ ἄνω μέρος καθέτου ῥαβδοειδοῦς πράγματος ἀπολήγον εἰς σφαιρίδιον καὶ αἰχμήν. Ὁ ῥυθμὸς τῶν γραμμάτων μαρτυρεῖ χρόνους τοὺς περὶ Χριστόν.

Τὸ ἐπίγραμμα φέρεται κατὰ τέσσαρας στίχους ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν· καὶ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς μὲν τοῦ προσώπου (α) κεῖνται τάδε

(α) ΖΗΝΙΘΕΩΝΥΠΑΤΩΠΑΝΕΠΩΠ
ΗΔΕΠΟΣΕΙΔΑΩΝΙΠΑΝΑΣΦΑΛΙΟΙ.
ΖΩΣΙΜΗΟΥΡΑΝΙΟΙΟΘΕΟΥ
ΣΥΝΠΑΙΔΙΣΦΕΤΕΡΩΠΑΝ

ἐπὶ τῆς πλευρᾶς δὲ τῆς δεξιᾶς (β) τάδε

(β) ΗΚΑΙΠΛΟΥΤΩΝΙ
ΑΝΕΘΗΚΕ
ΣΩΘΕΙΣΑΠΡΟΝΟΙΑΙΣ
ΤΑΣ ΖΩΟΥΣΔΕΛΑΒΟΥΣΑ.

Οἱ στίχοι α καὶ β 1 καὶ 2 κεῖνται ἐπὶ τῆς στεφάνης ἐν ἐγ-
γλυφαῖς, οἱ δὲ α καὶ β 3 καὶ 4 ὑπὸ τῇ στεφάνῃ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν
πλευρῶν. Βεβλαμμένα εἶναι τὰ γράμματα ΑΩ (Ποσειδάωνι), Α
(ἀνέθηκε), Υ (Θεοῦ), Ο τὸ δεύτερον (προνοίαις), Ν (πάντας),
Β καὶ Α τὸ δεύτερον (λαβοῦσα), παντελῶς δὲ ἡφανισμένον τὸ Σ τὸ
δεύτερον (πανασφαλίσαις). Τοῦ γράμματος Η τῆς λέξεως πανε-
πώπη τὸ πρῶτον σκέλος κεῖται ἐν τῇ πλευρᾷ α πλησίον αὐτῆς τῆς
ἀκμῆς, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τῆς ἐνούσης τὰ δύο σκέλη γραμμῆς ἐν τῇ
πλευρᾷ β· δῆλον ὅτι ὁ χαράκτης μὴ προνοήσας κατέφυγεν εἰς τὸν τοι-
οῦτον τρόπον διὰ τὸν χῶρον. Τὸ ἐπιγράμμα ἀναγνωστέον·

Ζηνὶ θεῶν ὑπάτῳ πανεπώπη καὶ Πλούτωνι
ἡδὲ Ποσειδάωνι πανασφαλίσαις ἀνέθηκε
Ζωσίμη οὐρανίῳ θεοῦ σωθεῖσα προνοίαις
σὺν παιδὶ σφετέρῳ, πάντας ζώους δὲ λαβοῦσα.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιπέδου πλευρᾶς γεγλυμμένος εἶναι κύκλος ἔχων
κοιλότητα ἐν τῷ μέσῳ· πάντως ἐνεστηριγμένον ἦτο ἐκεῖ πρᾶγμα τι δι'
οὗ ἡ Ζωσίμη εἶχε κοσμήσῃ τὸν βωμὸν τὸν ἀνατεθέντα τοῖς θεοῖς σω-
τῆρσιν. Ὅτι δὲ ὁ κίνδυνος ἦτο πιθανῶς χειμασμός ἐν πελάγει, τοῦτο
διδάσκουσι μὲν ἄλλα ὅμοια τῆς Λέσβου περὶ ἐπιγράμματα («χειμα-
σθέντες ἐν πελάγει θεῶ ὑψίστῳ χρηστήριον», ἀντὶ τοῦ συ-
νήθους χαριστήριον, G. Paton Inscript. Gr. insul. Lesbi, Berol-
lini 1899, ἀρ. 119, σελ. 45), διδάσκει δὲ τοῦ Ποσειδῶνος παν-
ασφαλίου ἡ μνεία περὶ οὗ καὶ νῦν ὁ λόγος.

2) Πλούτων καὶ Ποσειδῶν πανασφάλιοι.

Πλὴν τῆς λέξεως πανεπώπης πρῶτον νῦν ἐκ τοῦ ἐπιγράμ-
ματος γινώσκεται καὶ ἡ λέξις πανασφάλιος· ἀλλ' ὥσπερ γνωστὸν
ἦτο τὸ προσηγορικὸν ὄνομα ἐπώπης οὕτω κατὰ θαυμαστὴν τύχην καὶ τὸ
ἐπίθετον ἀσφάλιος δὲν εἶναι ἄγνωστον καὶ δὴ ὡς τοῦ Ποσειδῶνος
αὐτοῦ ἐπίθετον. Πρῶτος μάρτυς, ὅσον ἐγὼ γινώσκω, εἶναι ὁ Ἀριστο-
φάνης ἐν Ἀχαρνέων στίχῳ 682

οἷς Ποσειδῶν ἀσφάλειός ἐστιν ἡ βακτηρία

εἰς ὃν ὁ σχολιαστής (Dübner, σελ. 19, 22) ἐσημειώσατο τὰ ἑξῆς· «Ἀ-
σφάλειος Ποσειδῶν παρὰ Ἀθηναίους τιμᾶται —. Τιμᾶται δὲ Πο-
σειδῶν ἀσφάλειος παρ' αὐτοῖς ἵνα ἀσφαλῶς πλέωσι».

Ὁ Πausanias ἐν μὲν τοῖς Λακωνικοῖς, γ' 11, 8 γράρει· «τούτων δὲ οὐ πόρρω Γῆς ἱερὸν καὶ Διὸς ἐστὶν Ἀγοραίου, τὸ δὲ Ἀθηναῖς Ἀγοραίας καὶ Ποσειδῶνος ὃν ἐπονομάζουσιν Ἀσφαλίον»· ἐν δὲ τοῖς Ἀχαϊκοῖς, ζ' 21, 3 πραγματευόμενος περὶ τῶν κατὰ τοὺς Πατρεῖς παρατηρεῖ· «πρὸς δὲ τῷ λιμένι Ποσειδῶνός τε ναὸς καὶ ἄγαλμά ἐστιν ὀρθοῦ λίθου. Ποσειδῶνι δὲ παρέξ ἢ ὁπόσα ὀνόματα ποιηταῖς πεποιημένα ἐστὶν ἐς ἐπὶ κόσμον καὶ ἰδίᾳ σφίσιν ἐπιχώρια ὄντα ἕκαστοι τίθενται τοσαῖδε ἐς ἅπαντας γεγόνασιν ἐπικλήσεις αὐτῷ, Πελαγαῖος καὶ Ἀσφαλίος τε καὶ Ἴππιος.»

Ὁ Στράβων α' 57 κ. ἐ. πραγματευόμενος περὶ τῶν μεταβολῶν ὧν ἕνεκα γίνονται αἱ ἐπικλύσεις καὶ ἀναφέρων ὅτι «ἀνὰ μέσον Θήρας καὶ Θηρασίας ἐκπεσοῦσαι φλόγες ἐκ τοῦ πελάγους ἐφ' ἡμέρας τέτταρας, ὥστε πᾶσαν ζεῖν καὶ φλέγεσθαι τὴν θάλατταν, ἀνεφύσησαν κατ' ὀλίγον ἐξαίρομένην, ὡς ἂν ὀργανικῶς συντιθεμένην ἐκ μύδρων νῆσον ἐπέχουσιν δώδεκα σταδίων τὴν περίμετρον» παρατηρεῖ· «μετὰ δὲ τὴν παῦλιν τοῦ πάθους ἐθάρρησαν πρῶτοι Ῥόδιοι θαλαττοκρατοῦντες ἐπιπροσπλεῦσαι τῷ τόπῳ καὶ Ποσειδῶνος Ἀσφαλίου ἱερὸν ἰδρύσασθαι κατὰ τὴν νῆσον. Ἐν δὲ τῇ Φοινίκῃ φησὶ Ποσειδῶνιος γενομένου σεισμοῦ καταποθῆναι πόλιν ἰδρυμένην ὑπὲρ Σιδῶνος» κτλ.

Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ κεφαλαίῳ 36 τοῦ βίου τοῦ Θησέως διηγούμενος τὰ κατὰ Κίρωνα κομίσαντα εἰς Ἀθήνας ἐκ Σκύρου τὰ ὅσῃα τοῦ Θησέως καὶ τὴν ὑποδοχὴν τῶν Ἀθηναίων ἐπιφέρει ὅτι «θυσίαν ποιοῦσιν αὐτῷ τὴν μεγίστην ὀγδόῃ Πυκνεψιδῶνος ἐν ᾗ μετὰ τῶν ἡιθέων ἐκ Κρήτης ἐπανῆλθεν. Οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ ταῖς ἄλλαις ὀγδόαις τιμῶσιν αὐτὸν ἢ διὰ τὸ πρῶτον ἐκ Τροίζης ἀφικέσθαι τῇ ὀγδόῃ τοῦ Ἑκτομβαιῶνος, ὡς ἱστόρηκε Διόδωρος ὁ περιηγητής, ἢ νομίζοντες ἐτέρου μᾶλλον ἐκείνῳ προσήκειν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐκ Ποσειδῶνος γεγενῆναι λεγομένῳ. Καὶ γὰρ Ποσειδῶνα ταῖς ὀγδόαις τιμῶσιν. Ἡ γὰρ ὀγδοὰς κύβος ἀπ' ἀρτίου πρῶτος οὔσα καὶ τοῦ πρώτου τετραγώνου διπλασία τὸ μόνιμον καὶ δυσκίνητον οἰκεῖον ἔχει τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ὃν καὶ ἀσφαλίον (ἀσφαλεῖον Sintenis κατ' εἰσῆγησιν τοῦ Cobet, *Miscell. crit.* σελ. 111) καὶ γαιήοχον προσονομάζομεν.»

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ χωρία, τὰ εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἀσφαλίον ἀναφερόμενα, ἠδυνήθη ἐκ πτωχῆς βιβλιοθήκης ὀρμώμενος ἐγὼ νὰ εὕρω, ὅπερ δὲ ἐν τέλει δὲν θέλω νὰ παραλίπω εἶναι· τὸ ἐξῆς· τὸ ἐξῆς τῶν ἐν τοῖς στίχοις 1 καὶ 2 τοῦ ἐπιγράμματος λεγομένων δὲν κωλύει ἵνα εἰς τοὺς ἀσφαλίους καταλεχθῇ καὶ ὁ Ζεὺς, ἰδιαζόντως αὐτὸς διὰ τῶν ὀνομάτων ὕπατος (παρ' Ὀμήρῳ «ὑπατος θεῶν» καὶ «ὑπατος κρειόντων» πολλαχοῦ) καὶ πανεπώπης προκεκοσμημένος· προτιμῶ δ' ἐγὼ νὰ νομίζω ὅτι ὁ ποιητὴς ἀσφαλίους (πανασφαλίους) ἐγίνωσκεν ὄντας τὸν Πλούτωνα καὶ τὸν Ποσειδῶνα. Πάντως

δὲ τῆς χρήσεως τῶν ὀνομάτων πανεπώπης καὶ πανασφάλιοι
ἀλλότριον δὲν ἐγένετο ὃ ὁ ἄγνωστος ποιητὴς εἶπε

πάντας ζωοὺς δὲ λαβοῦσα.

Τῶν θεῶν ὁ Πλούτων ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ τῆς Λέσβου ἐπιγράμματι
ἀναφέρεται, ὁ Ποσειδῶν ἐν δυσὶ, Paton ἀρ. 95 (σελ. 41) καὶ 484
(σελ. 97 «Ποσειδωνος Μυχίω»), καὶ ὁ Ζεὺς ἐν ἱκανοῖς ἐπιγράμμασι
μετὰ τῶν ὀνομάτων Αἰθέριος ἀρ. 484 (σελ. 97 «Δίος Αἰθερίω»),
Κράτιστος καὶ Μέγιστος ἀρ. 278 (σελ. 71 «ὁ κράτιστος καὶ
μέγιστος θεῶν Ζεὺς») καὶ Σωτήρ ἀρ. 498 (σελ. 101 «Δι τῷ Σώ-
τηρι»). Τὸ Ὑψίστος ὄνομα ἀπονέμεται ἀπλῶς εἰς τὸν «Θεὸν» ἐν
ἀρ. 115 (σελ. 45 «Θεῷ ὑψίστῳ»), 119 καὶ 125 (σελ. 46), τὸ δ'
ὕπατος οὐδαμοῦ εὐρίσκεται κείμενον οὐδὲ τὸ οὐράνιος. Συνέμ-
πτωσις ἀξία μνείας εἶναι ἡ τοῦ ἐπιγράμματος 126 (σελ. 46) Ζωσί-
μη· «Ζωσίμη—Θεῷ κεραυνίῳ ὑψίστῳ εὐχὴν ἀνέθηκεν». Ἐγένετο ἡ
αὕτη (καὶ τοῦτο τὸ μάρμαρον κεῖται ἐν τῷ φρουρίῳ) ἢ ἄλλη τις;

B'.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΚΩΣ ΕΚΔΕΔΟΜΕΝΑ.

1) Διονύσου «ἱέρεια θύσα, εὐία»

καὶ θίασοι «δρυοφόρος καὶ πρινοφόρος».

Ἀναγράψας ὁ Κουμανούδης ἐν τῇ σελίδι 185 τῆς Συναγωγῆς
τὴν λέξιν κατὺ (=κατὰ) ἐκ Τεγεατικοῦ ἐπιγράμματος παρστήρησε
τὰ ἐξῆς· «ἡ ὁμοίας γραφῆς πρόθεσις ἀπὸ καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς σύνθετα
ἤδη ἐμνημονεύθησαν ἐν τῷ Θησαυρῷ ἐξ ἐπιγραφῶν Μυτιλήνης, ἀλλὰ
δὲν ἐπέρασαν καὶ εἰς ἄλλα λεξικά. Τόσον εἴμεθα συντηρητικοὶ τοῦ πα-
λαιόθεν ἐκ βιβλίων μόνον περιελθόντος εἰς ἡμᾶς ὑλικοῦ τῆς γλώσ-
σης καὶ φοβούμεθα μὴ παρὰ τῶν καταράτων λείθων ταραχθῶσιν ἡμῶν
οἱ κύκλοι, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐδαιμόνως καὶ ἀνενδεῶς διάγομεν οἱ
πολλοί.».

Ἐξ ἐπιγραμμάτων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς ἄλλης Μακεδονίας
ὁ Κουμανούδης κατεχώρισεν ἐν τῇ Συναγωγῇ πάνυ ὀλίγας λέξεις, ὁ δὲ
λόγος τοῦ πράγματος εἶναι ὅτι ἡ Μακεδονία ὥσπερ κατὰ πολλὰ ἄλλα
οὕτω καὶ κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα εἶναι καὶ νῦν ἔτι ἄνευ ὑπερ-
βολῆς terra incognita. Μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐγένετο ὑπὸ Γάλλων

καὶ Γερμανῶν, Ἀγγλῶν καὶ Ῥώσων (οἱ Ἕλληνες καὶ δὴ οἱ Μακεδόνες εἶναι σπάνιοι καὶ ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ·) ἀρχὴ συστηματικώτερας τινὸς ἐρεῦνης καὶ μελέτης τῶν κατὰ τὴν ἱστορικωτάτην χώραν, αὐτὴ δὲ ἡ Θεσσαλονίκη γνωστοτάτη οὖσα ὡς νέα πόλις εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος ὡς παλαιά. Τρία ἐπιγραμματικά παραδείγματα θὰ καταστήσωσι σαφῆ τὸν λόγον, ἀποσπῶ δ' αὐτὰ ἐκ τῆς Συλλογῆς μου.

Ἐταῖρος πάλαι τῆς ἐν Ῥώμῃ Γαλλικῆς Σχολῆς ἀπλοῦς, νῦν δὲ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου διαπρεπῆς, ὁ γνωστότατος λόγιος ἀββᾶς Duchesne ἐξέδωκεν ἔτει 1876 ἐν τῷ πολυτίμῳ ἔργῳ τῷ ἐπιγεγραμμένῳ *Mémoire sur une mission au mont Athos*, ἐν τῇ σελίδι 34 καὶ ὑπὸ τῷ ἀριθμῷ 44 πλείστου λόγου ἄξιον ἐπίγραμμα στήλης (ὑψους 084 καὶ πλάτους 049) ἐμπεπηγμένης ἐν τινι τῶν τζιαμίων τῆς Θεσσαλονίκης. Χάριν εὐκολίας παρατίθημι τὴν ἔκδοσιν τοῦ Duchesne (β ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῷ τὸ πρόσωπον τῆς στήλης, α, ὁρῶντι πλευρᾶς καὶ γ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς) κατὰ τὴν ἐν τοῖς μικροῖς γράμμασιν ἀνάγνωσιν τοῦ ἐπιγράμματος, φυλάσσων τὰ κεφαλαῖα γράμματα ἔνθα ὁ ἐκδότης ἠπόρησεν ἀναγνώσεως αὐτῶν.

- (β) Ἱέρεια ΘΥΣΑ
ΕΥΕ . ΑΠΡΙΝΟ
ΦΟΡΟΥ καια- (κατα-)
δίπω εἰς μνί- (λείπω)
5 ας χάριν αἰω-
νίας ἀνπέλων
πλέθρα δύω
σὺν τεσ . αφρο . ο (ταῖς τάφροις)
ὅπως απ . . . . . (ἀπ' αὐτῶν)
10 . . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .
(γ) 15 καὶ οἱ μύστε (μύσται)
μικρὸς, μέ-
γας, ἕκαστος
στέφανον ῥο-
δινόν· οἶδε . ηε- (ὁ δὲ μὴ ἐ-)
20 νέγκας μνη . τηετε (μὴ μετε-)
χέτω μου τῆς
δωρεᾶς. Αἰαν (Ἐάν)
δὲ μὴ ποιήσω-
σιν ΕΙΝΕΛΥΤΑ

25 ΤΟΥΔΡΟΙΟΦΟ

... ΝΟΣΙΑΣΟΥΕ

... ΥΤΟΙ ...

...

Καὶ ἀνακριβῶς τε ἐκδεδομένον καὶ ἀτελῶς ἀνεγνωσμένον τὸ ἐπιγράμμα κατῴρθωσεν ὁ εἰδήμων τῶν ἱστορικῶν πραγμάτων Duchesne νὰ ἐρμηνεύσῃ καλῶς τάδε γράψας· «Il s'agit d'une fondation funèbre. Deux plèthres de vignes (environ trois hectares), entourés de fossés, sont laissés par une prêtresse pour que certains rites soient accomplis sur sa tombe. Des initiés doivent apporter une couronne de roses, sous peine de n'avoir point part aux libéralités posthumes de la défunte. Sans doute il s'agit d'un de ces repas solennels très-répandus dans tout le monde romain à l'époque impériale, et que l'on désignait par le nom de Rosalia.».

Πρὸ τῆς παραθέσεως τῆς ἐμῆς ἐκδόσεως καὶ ἀναγνώσεως, ἡ ἀνάγνωσις θὰ δείξῃ καὶ ὅτι ἐν τῷ ἐπιγράμματι πρόκειται περὶ ἱερείας Βακχικῶν θιάσων, ἁξία μνείας εἶναι ἱστορία τις τοῦ ἐπιγράμματος. Ὁ ἀββᾶς Belley ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ τῇ ὠνομασμένῃ Observations sur l'histoire et les monuments de la ville de Thessalonique (1777), ἐν ταῖς σελίδι 125 καὶ 133 (Tafel, de Thessalonica σελ. 327 καὶ 335) ποιεῖται λόγον περὶ ἐπιγραμμάτων ἀντιγραφέντων ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ τοῦ ἐκ Μασσαλίας πράκτορος (agent) J.-B. Germain, ἔτεσι 1745 καὶ 1748 γραμματέως ὄντος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γαλλικοῦ προξενείου. Ὁ πολὺς Boeckh μᾶτην ἀνεζήτησεν ἐν Παρισίῳ χάριν τοῦ Corpus αὐτοῦ τὴν συλλογὴν τῶν ἀντιγράφων τοῦ Germain· καὶ ὁ Germain, ὡς πρὸ πέντε ἐτῶν ἐφανερῶθη, τὴν συλλογὴν ἀληθῶς ἀπέστειλεν ἔτει 1748 πρὸς τὸν τότε ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν τῆς Γαλλίας κόμητα Maurepas. Τῆς συλλογῆς ἐγένετο ἔπειτα, ἄγνωστον δὲ πῶς, κτήτωρ ἰατρός τις, ὁ ἐκ τῆς πόλεως Avignon Calvet ὃς ἔτει 1810 διέθετο τὸ χειρόγραφον τῇ πατρίδι. Ἡ συλλογὴ κεκρυμμένον βίον ἔζησεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Avignon μέχρι τοῦ ἔτους 1892 καθ' ὃ ὁ Labande ἐξέδωκε κατάλογον τῶν χειρογράφων. Διαπρεπῆς λόγιος, ὁ Omont ἐδημοσίευσεν ἔτει 1894 τὰ ἐπιγράμματα (44 ὄντα) ἐν τῷ ΚΔ' τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος τῶν Παρισίων οὗ τὸ ὄνομα εἶναι Revue Archéologique, ἐν σελ. 201—214.

Τὴν ἁξίαν τοῦ ἔργου τοῦ Germain ἐξέθηκεν ὁ Omont ἐν τῇ σελίδι 200 κρίνων αὐτὸ ἐν σχέσει πρὸς τὰ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἀναφερόμενα ἔργα τοῦ Boeckh, τοῦ Le Bas, τοῦ Henzey καὶ αὐτοῦ τοῦ Duchesne, ἀπεφώνησε δ' ὅτι ὁ Germain παρέδωκεν ἡμῖν 23 ἐπιγράμματα ἄγνωστα ἄλλως ὄντα. Μέλλων περὶ τε τούτου τοῦ πράγματος καὶ

περὶ ἄλλων πραγμάτων νὰ διαλάβω ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ἐν ἐπιτη-
δειοτέρῳ τόπῳ παρατηρῶ νῦν ἀπλῶς ὅτι τὸν Omont διέφυγεν ὅτι τὸ
ὑπ' ἀριθμῷ 23 (Rev. σελ. 209) ἐπίγραμμα τοῦ Germain εἶναι τὸ αὐτὸ
τῷ ὑπ' ἀριθμῷ 44 τοῦ Duchesne, τῷ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν παρατεθέντι
ὑπ' ἐμοῦ. Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ δύο ἐκδόσεις διαφέρουσι πλείστον ἀλλή-
λων καὶ ὅτι ὁ μὲν Germain ἀνέγνω τινὰ ἄ κείμενα ἔτι ἐπὶ τοῦ μαρμά-
ρου παρεῖδεν ὁ Duchesne, ὁ δὲ Duchesne τινὰ ἄ πάλαι κάλλιον σωζό-
μενα παρεῖδεν ὁ Germain· ἀλλὰ παρὰ πάσας τὰς διαφορὰς οὐ μόνον
ἡ ἐν ἄλλοις παρατηρουμένη ὁμοιότης ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἀντιγρα-
ψάντων εἰρημένα περὶ τοῦ τόπου τοῦ μνημείου οὐδεμίαν καταλείπουσι περὶ
τούδε ἀμφιβολίαν, ὅτι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἐπίγραμμα πρόκειται ἡμῖν. Καὶ ὁ
μὲν Duchesne ὀρίζει τὰ ἑξῆς· «Ce texte se lit sur deux faces [β καὶ
γ] opposées d'un cippe carré, dans la mosquée Eski-Djouma.
Il est enterré au tiers de sa hauteur; aussi les dernières lignes
de chaque colonne font défaut»· ὁ δὲ Germain τὰ ἑξῆς· «Dans
la mosquée appelée Eski Juma, autrefois la Panaghia par
les Grecs. Ce pied d'estal est à quatre faces; il est enterré
jusqu'à la 12e ligne d'écriture — On découvre, à une autre face
de ce pied d'estal, deux lignes d'écriture ainsy [α]; le reste de
l'inscription est tout mutilé.».

Παρατίθημι ἐν μικροῖς γράμμασι καὶ τοῦ Germain τὴν ἑκδοσιν·

- (γ) 15 κλιοιμισοτε
          μικροσ . . . με
          γασεκδετοσ
          ετε . φανογρο
          δινονοδεκησ
- 20 νενπλσμηυιετε
          χετωμουτνε
          δσωμεασλτλν .
          δεμηποιησηι
          σηνε . ινειλυλα
- 25 τουαροιοφιο
          . . . ερασουσ .

Τὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς (β) κείμενα γράμματα παρεῖδεν
ὁ Germain· ὁ δὲ Duchesne ἀντιγράψας αὐτὰ παρεῖδε τὰ ἐπὶ τῆς στε-
φάνης τοῦ προσώπου τῆς στήλης, σφύζοντος ἐν τῷ μέσῳ (ἀποκεκρουσμένης)
ἀναγλύφου εἰκόνης ἵχνη, κείμενα γράμματα (α) ἃ ἀντέγραψεν ὁ Ger-
main ὧδε·

. . ιυφοσ . . ιηνοσχο .
. . . . . φι . . . . ιησσιο .

Ἡ δ' ἐμὴ ἔκδοσις καὶ ἀνάγνωσις ἔχει·

(α)

Εὐφρο[σύνη] . . . Διοσκ
ἀδελφῇ . . . . . ισι. Ἔτους .
τοῦ κ[αί] . . . μνήμης [χάριν] .

(β)

Ἱέρεια θύσα
5 εὐεία Πρινό-
φόρου κατα-
λίπω εἰς μνί-
ας χάριν αἰω-
νίας ἀνπέλων
10 πλέθρα δύο
σὺν τῇς τάφροις
ὅπως ἀποφ-
[έρω]νται αἱμοὶ
] . . . . .]
15 [. . . . .]
[. . . . .]

(γ)

καὶ οἱ μύστε
μικρὸς μέ-
γας ἕκαστος
20 στέφανον ῥό-
δινον· ὁ δὲ μὴ ἐ-
νένκας μὴ μετε-
χέτω μου τῆς
δωρεᾶς. Αἰὼν
25 δὲ μὴ ποιήσω-
σιν, εἴνε λυτὰ (αὐτὰ?)
τοῦ Δροιοφό-
ρων θειάσου ἐ-
[πὶ τ]οῖς αὐτοῖς .

Ὁ Duchesne δεχόμενος 14 στίχους ἐν τῇ πλευρᾷ β καὶ 14 ἐν τῇ γ (ἀντὶ τῶν ἐμῶν 13 καὶ 13) παρατηρεῖ καὶ τάδε· «De plus,

comme il (sc. le c i p p e) se trouve placé dans un endroit très-obscur, la lecture est fort difficile et doit se faire autant avec les doigts qu'avec les yeux.»

Τῆς ἀντιγραφῆς, ἣν ἔτει 1888 καὶ μηνὶ αὐτοῦ Ὀκτωβρίῳ κα-
τώρθωσα μετὰ τοῦ φιλαρχαίου ἱατροῦ Ν. Κεχαγιᾶ († 1890 τῇ 10 Φε-
βρουαρίου), τὴν ἀκρίβειαν δύνamai νὰ ἐγγυηθῶ. Οἱ στίχοι β 14—16
κεῖνται κεκρυμμένοι ὑπὸ τῇ γῇ, παραδόξως δὲ δέν μοι ἐπετράπη ἡ ἐν
τῷ μέρει τούτῳ ἐκσκαφὴ τῆς πλευρᾶς β, ἐπιτραπείσης τῆς ἐκσκαφῆς
τῆς πλευρᾶς γ ἐν τῷ μέρει τῶν στίχων 28—29.

Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Germain πᾶς λόγος εἶναι πε-
ριττός· ὅσον δὲ εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ ἀνάγνωσιν τοῦ Duchesne, παρα-
τηρῶ ὅτι αὐτῆς οὐ μικρὸν διαφέρει ἡ ἐμὴ καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν τοῖς
στίχοις 12—13 (ὅ π ω ς ἀ π ο φ[έρω]ν τ α ι α ἰ μ ο ἰ ἀντὶ τῶν ὅ π ω ς
ἀ π' [αὐτῶν] . . . . .), ἔτι δὲ μεῖζον ἐν τοῖς στίχοις 27—28
ἐν οἷς ἀνεκαλύφθησαν αἱ λέξεις δ ρ ο ι ο φ ὅ ρ ω ν καὶ θ ε ι ᾱ σ ο υ· καὶ
ἐκ μόνης δὲ τῆς δευτέρας τῶν λέξεων τούτων, τῆς δηλούσης μάλιστα
«τὸν τῷ Διονύσῳ παρεπόμενον ὄχλον», γίνεται δῆλον ὅτι τὸ ἐπίγραμμα
ἀναφέρεται εἰς τὴν διαθήκην ἱερείας Β α κ χ ι κ ῶ ν θιάσων· Εὐριπίδης
ἐν Βακχῶν στίχῳ 220 «Διόνυσον — τιμώσας χοροῖς· | πλήρεις
δὲ θιάσοισιν ἐν μέσοισιν ἐστάναι | κρατῆρας.»

Ἄλλ' αἱ σπουδαιόταται ἐν τῇ ἀναγνώσει διαφοραὶ εἶναι ἐν τοῖς
στίχοις 4—6· ὁ Duchesne ὀρθῶς ἐκδοὺς τὰ γράμματα ΘΥΣΑ καὶ
ΕΥΕ. ΑΠΡΙΝΟΦΟΡΟΥ παραδόξως οὐ μόνον δὲν ἀνέγνω αὐτὰ ἀλλὰ
καὶ παρετήρησεν ὅτι ἐν αὐτοῖς λανθάνει «le nom de la prêtresse et
celui de son père»· ἀλλὰ τῆς ἱερείας τὸ ὄνομα ἀναγέγραπται ἐπὶ τοῦ
προσώπου τῆς στήλης (α 1) ἐφ' οὗ τὰ (νῦν δυστυχῶς ἐσφυροκοπημένα)
γράμματα ἐδήλουν πάλαι καὶ τὸ ἔτος τοῦ ἐπιγράμματος καὶ δὴ κατ'
ἀμφοτέρους τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἐν χρήσει ὄντας τρόπους (Boeckh Corp.
II ἀρ. 1970, Henzey Mission de Macédoine σελ. 274 καὶ Duchesne
σελ. 21. Ἐπανορθωτικὰ τῆς παλαιᾶς γνώμης εἶναι τὰ τοῦ Kubitschek,
Arch.-Epigraph. Mittheil. aus Oest.-Ung. XIII (1890) σελ. 120).

1) Κατ' ἐμὲ τὰ γράμματα ΘΥΣΑ καὶ ἦσαν καὶ εἶναι ἀναγνώ-
σεως ἀξιώτατα: θύσα. Τῶν τοῦ Διονύσου ἀκολούθων τινὲς καλοῦνται
ὑπὸ τῶν παλαιῶν Θυῖαι (Στράβων ι' 468 «Διονύσου δὲ Σειληνοί τε
καὶ Σάτυροι καὶ Τίτυροι καὶ Βάκχαι Λῆναι τε καὶ Θυῖαι» καὶ λοι-
παί· Σοφοκλῆς ἐν Ἀντιγόνης στίχῳ 1150 «προφάνηθ' ὦ Ναξίαις σαῖς
ἅμα περιπόλοις | Θυῖαισιν αἶσε μαινόμεναι πάννυχον | χορεύουσι
τὸν ταμίαν Ἰακχον» κατὰ διόρθωσιν τοῦ Boeckh ἀντὶ τοῦ τῶν χειρο-
γράφων θυιάσιν), Θυιάδες (Αἰσχύλος ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στίχῳ
498 «βακχᾶ πρὸς ἀλκὴν Θυιάς ὥς» καὶ 835 «ἔτευξα τύμβῳ μέ-
λος | Θυιάς»· Ἡσύχιος «Θυιάς· Βάκχη, οἱ δὲ Μαινάς») καὶ
Θυστάδες (Ἡσύχιος «Θυστάδες· Νύμφαι τινὲς, αἱ ἔνθεοι καὶ

Βάκχαι), τελετήν δὲ τοῦ Βάκχου παρὰ τοῖς Ἑλλείοις ὁ Πausανίας ς' 26 μνημονεύει τὰ Θυσία. Τῆς θυσίας λέξεως ὡς ἐπιθέτου ὀνόματος ἐποίησατο χρῆσιν ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στίχῳ 269 «θυ-σταδὸς βοῆς» εἰς δ' χωρίον φέρεται ἀρχαῖον σχόλιον· «τῆς παρὰ ταῖς θυσίαις γινομένης ἀφ' ἧς ἐνίοτε καὶ ἡ Βάκχη. Σημαίνει γὰρ καὶ τοῦτο καὶ τὴν καθάραν ἐσθῆτα ὡς παρ' Εὐριπίδῃ». Ἐὰν μὴ πάνυ ἀστοχῶ, ὁ σχολιαστὴς τόδε λέγει, ὅτι ἡ λέξις θυσίας λαμβάνεται καὶ ὡς ἐπίθετον («θυστάδος βοῆς»· Σοφοκλ. Ἀντ. στ. 1019 «οὐ δέχονται θυστάδας λιτάς ἔτι | θεοί») καὶ ὡς κύριον ὄνομα (Θυσίας=Βάκχη), δεύτερον τῆς πρώτης χρήσεως μάρτυρα παραγόμενος τὸν Εὐριπίδην· ὁ Nauck ἐν τῷ ἀποσπάσματι 1101 τοῦ Εὐριπίδου (σελ. 706) ἐκ τοῦ παρατεθέντος σχολίου ἀνέγραψε λέξιν τῆς ἀπολομένης τραγωδίας τὴν «θυστάς», ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι ὁ ποιητὴς εἶπε τὸ «θυστάς ἐσθῆς» (Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμέμνωνος στίχῳ 1270 «χρηστηρίαν ἐσθῆτ'»). Γράφει δὲ καὶ ὁ Ἡσύχιος· «θυστάδες (τὸ χειρόγραφον θυσιάδες)· ἔνθεοι· τὴν τῶν Βακχῶν φωνὴν θυστάδα (θυσιάδα) φησὶν (ὁ Αἰσχύλος)».

Τῆς Θεσσαλονίκης τὸ ἐπίγραμμα διδάσκει νῦν ἡμᾶς ἀσφαλῶς καὶ λέξιν θύσα ἢ μέχρι τοῦδε ἐγινώσκετο, καθόσον ἐγὼ γινώσκω, ἐκ δύο καὶ μόνων χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων, ἀμφιδοξουμένων καὶ τούτων, καὶ δὴ ὡς κύριον ὄνομα. Τὸ πρῶτον χωρίον εἶναι τοῦ Λυκόφρονος ἐν Ἀλεξάνδρας στίχῳ 106 Θύσαισιν (Θύσησιν)· ἀλλ' ἀντὶ τῆς γραφῆς ταύτης εἰς τῶν ἀρίστων κωδίκων, ὁ A (Parisinus 345), ἔχει τὴν γραφὴν θύστησιν (Ἡσύχιος «θύστα· θυσία», Schmidt «θύστα· Θυσία») ἣν ἐγκρίνει ὁ Schmidt. Τὸ δεύτερον δὲ χωρίον εἶναι τοῦ Ἡσυχίου «θυσῶν· θυσιῶν» ἔνθα ὁ μὲν G. Dindorf ἤκασε τὰ Θυσῶν (Schmidt Θυστῶν)· Θυσιῶν, ὁ δὲ J. Albert τὸ «θυέων· θυσιῶν» (Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσεύς Ο στίχῳ 261 «ὑπὲρ θυέων» καὶ Ἀπολλώνιος Σοφιστὴς ἐν Λεξικῷ «θυέων· θυσιῶν», Bekker σελ. 88, 27) δ' καὶ ἡσπάσατο ὁ Schmidt.

Τρίτον, εἰκασθὲν τοῦτο, παράδειγμα εὐρίσκω ἐν τῇ σελίδι 298 τοῦ ἔργου τοῦ Nauck τοῦ ὀνομασμένου Tragicæ dictionis index (Petro-
poli 1892)· «Θύσα: Θύσαν (?) Διονύσου κόραν Eur. 586»· ἀλλ' ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Εὐριπίδου τῷ παραδεδομένῳ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ι' 470 αἱ ἐκδόσεις ἔχουσι τὰ «(Εὐριπίδης τε ἐν ταῖς Βάκχαις τὰ παραπλήσια ποιεῖ) — καὶ ἐν Παλαμῇδε φησὶν ὁ χορὸς οὐ σὺν Διονύσῳ κωμᾶν ὅς ἀν' Ἴδαν τέρπεται σὺν ματρὶ φίλα τυμπάνων ἰάκχοις», τὰ δὲ ἄριστα χειρόγραφα τὰ οὐ σὰν διονύσου καὶ κωμᾶν. Ὁ Nauck (σελ. 545) μετέγραψε

Θύσαν Διονύσου
κόραν ὅς κ.τ.λ.

ἀνθ' ὧν εἰκάζω ἐγὼ τὰ Θυσᾶν (Διονύσου) κορᾶν (ὅς κ.τ.λ.) εἰς αἱ οἱ ἀντιγραφεῖς, κατὰ συνήθειαν καὶ ἀλλαχόθεν γνωστὴν οὔσαν, μετέβαλον τάχα τὸ Θυσῶν καὶ τὸ κορῶν (ΘΥΣΩΝ—ΚΟΡΩΝ, ΚΩΡΩΝ· ΘΥΣΑΝ—ΚΟΡΑΝ, ΚΩΡΑΝ· ΟΥΣΑΝ—ΚΟΜΑΝ, ΚΩΜΑΝ). Ὁ Schmidt προτιμᾷ καὶ ἐνταῦθα τὸ Θύσταν, ὥστε τὸ κατ' αὐτὸν ἡ λέξις θύσα (θύσα) οὐδέποτε ἐρρήθη ὑπὸ Ἑλληνός τινος· ἀλλὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἡ ἱέρεια μυεῖ νῦν ἄλλα ἡμᾶς.

2) Τὰ γράμματα ΕΥΕΙΑ καὶ ὠφείλον καὶ ὀφείλουσι νὰ ἀναγνωσθῶσιν εὐεία· γνωστότατον εἶναι τὸ εὖιος ἐπίθετον τοῦ Βάκχου καὶ τῶν κατὰ Βάκχον οὗ τὸ θηλυκὸν πάλιν εὖιος ἐγινώσκομεν ὄν (Εὐριπ. Βακχ. 238 «τελετὰς προτείνων εὖιους νεάνισιν»)· νῦν μανθάνομεν καὶ τὸ εὐεία.

3) Τὰ γράμματα ΠΡΙΝΟΦΟΡΟΥ παραδόξως δὲν ἀνέγνω ὁ Duchesne, ὀρθῶς ἐκδοὺς αὐτὰ, ὅπως παραλίπω τὰ ἀτελῶς ἐκδοδομένα ΔΡΟΙΟΦΟ(ΡΩΝ). Ἡ λέξις πρινοφόρος δὲν εἶναι κατακεχωρισμένη ἐν Λεξικοῖς (πρόκεινται μοι τὰ τοῦ Γαζῆ, Βυζαντίου, Σακελλαρίου, Pape καὶ E. Sophocles, Greek Lexicon New York 1887)· ἀλλ' ἐὰν μὴ σφάλλωμαι δηλοῦται δι' αὐτῆς ἐν τῷ ἐπιγράμματι θείαςος πρινοφόρων, ὡς διδάσκουσιν αἱ ἐν τοῖς στίχοις 27—28 κείμεναι λέξεις «τοῦ Δροιοφόρων θειάσου». Ἡ λέξις δρυοφόρος γνωστὴ εἶναι ἐν τῇ σημασίᾳ «παράγων, παράγουσα δρυς»· ἀλλ' οἱ (αἱ) πρινοφόροι καὶ δρυοφόροι τοῦ ἐπιγράμματος πάντως ἦσαν θιασῶται (θιασώτιδες) φέροντες (φέρουσαι) θύρσους μετὰ κλάδων πρίνων καὶ δρυῶν. Γνωστοὶ εἶναι οἱ (αἱ) θυρσοφόροι (Εὐριπίδης ἐν Κύκλωπος στίχῳ 63 «χοροὶ | Βάκχαι τε θυρσοφόροι»· καὶ Βακχῶν 557 «θυρσοφορεῖς | θειάσους, ὦ Διόνυσ») καὶ κισσοφόροι (Πίνδαρος ἐν Ὀλυμπιονικῶν β' στίχῳ 30 «παῖς ὁ κισσοφόρος», δῆλον οὖν ὁ Βάκχος)· ἀναγραφῆς δὲ ἄξια εἶναι τὰ τοῦ Στράβωνος ι' 468· «οἱ μὲν οὖν Ἕλληνες οἱ πλείστοι τῷ Διονύσῳ προσέθεσαν καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῇ Ἑκάτῃ — τὸ ὀργιαστικὸν πᾶν καὶ τὸ βακχικὸν καὶ τὸ χορικὸν καὶ τὸ περὶ τὰς τελετὰς μυστικόν, Ἰακχόν τε καὶ τὸν Διόνυσον καλοῦσι καὶ τὸν ἀρχηγέτην τῶν μυστηρίων τῆς Δήμητρος δαίμονα· δένδροφορίαι τε καὶ χορεῖαι καὶ τελεταὶ κοιναὶ τῶν θεῶν εἰσι τούτων».

Εἶχον ἄρα ἐν χρήσει οἱ θιασῶται κατὰ τὰς τελετὰς τοῦ Διονύσου τὰς ὀργιαστικὰς πλὴν τῶν κισσῶν καὶ τῶν ἀμπέλων καὶ δένδρα καὶ δὴ τοῦ ἐπιγράμματος διδάσκοντος πρίνους καὶ δρυς. Τὸ ἐπίγραμμα δὲ εἶναι πολύτιμον καὶ ὡς σαφῶς διδάσκον τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ λατρείαν τοῦ Διονύσου ἣν ἀπλῶς ὑπαινίσσεται ἐπίγραμμα ἔτους 13 Χριστοῦ ἐκδοδομένον ὑπὸ τοῦ Heuzey ὑπ' ἀριθμῷ 113 καὶ ὑπὸ τοῦ Duchesne ὑπ' ἀριθμῷ 59· «ὕδροσκοπήσαντα | καὶ ἱερητεύσαντα Διονύσου καὶ ἐτέρας ὑπηρεσί|ας ὑπηρετήσαντα».

Ὁ Κουμανούδης παραλαβὼν εἰς τὴν Συναγωγὴν λέξεις ἐξ ἄλλων ἐπιγραμμάτων τοῦ Duchesne παρέλιπε τὰς τέσσαρας τοῦ περὶ οὗ ἐγένετό μοι ὁ λόγος ἐπιγράμματος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀμφιβαλὼν ἴσως περὶ τῆς ὀρθότητος καὶ ἀκριβείας τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ· ἀλλ' ὡς εἶδομεν, ἀκριβῶς ἐν ταῖς πεπραγματευμέναις λέξεσιν ἢ ἐκδόσιν τοῦ Duchesne ἐγένετο ὀρθή.

Τοῦναντίον δὲ, λέξιν ἄλλου ἐπιγράμματος, τὴν *ἰουλοφόρος*, κακῶς ὑπὸ τοῦ Duchesne ἐκδεδομένην ἀνεκάλυψεν ὁ Κουμανούδης κατ' εἰκασίαν ἀληθῆ.

2) «Γένος ἰουλοφόρος».

Ἐν τῇ σελίδι 165 ὁ Κουμανούδης κατεχώρισεν ἐκ τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ἐπιγράμματος τοῦ Duchesne 11 (σελ. 22), φέροντος τὸ ἔτος 117 Χριστοῦ, τὸ ἐπίθετον *ἰουλοφόρος* τάδε γράψας· «ἀμφὶ γένυν χνοάων πρῶτον ἰουλοφόρον». ΕΠΙΓΡ. Θεσσαλονίκης ἔμμετρ. Μém. sur une mis. au mont Athos, σ. 22. Οὕτω ἐγὼ τὰ ἐπίθετον τοῦτο ἐδέχθην, εἰ καὶ ὁ ἐκδότης ἐκεῖ ἐξέδωκεν «ἀμφὶ γένυν χνοάων πρῶτον ἰουλοφόρων» παραγνωρίσας καὶ τὸ οὐσιαστικὸν γένυν.»

Τὸ ἐπίγραμμα ἀνέγνω ὁ Duchesne ἐπὶ τοῦ προσώπου μεγάλης σαρκοφάφου ἢ μάλιστα τὸ ἄνω δεξιὸν μέρος ἀποκεκρουσμένη σῴζεται καὶ νῦν ἔτι μακρὰν τῆς πόλεως (κατὰ λάθος ὁ γνωστότατος λόγιος καὶ ἐμὸς φίλος J. Mordtmann ἐν Mittheilung. des kais. deutsch. arch. Inst. τῶν Ἀθηνῶν τόμ. XVI, 1891, σελ. 364 λέγει τὸ «in Trümmer geschlagen worden»). Ἀναβάλλων εἰς ἄλλον καιρὸν τὰ πλείονα ἀρχοῦμαι νῦν τῷ ἔμμετρῳ τοῦ ἐπιγράμματος μέρει ἔχοντι κατὰ τὸν ἐκδότην ὥδε·

Δοιὸν ἐπ' εἰκοστῷ [χεῖμαι λυκάβαντα βιώσας]

ἀμφὶ γένυν χνοάων πρῶτον ἰουλοφόρων.

Τὰ ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ τρία σφάλματα (ἀντὶ τῶν ὀρθῶν ἀμφὶ γένυν, χνοάων καὶ ἰουλοφόρον) ἐν τῷ «Ἀριστοτέλει» 1889 σελ. 17, ἐν τῇ «Ἑστία» 1891 σελ. 259 καὶ ἐν τῇ «Κωνσταντινουπόλει» 1891 ἀρ. 247 (ἰδὲ καὶ Berl. philol. Wochenschr. 1889 σελ. 330) ἐπηνώρθωσα μὴ ἔχων τότε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν Συναγωγὴν τοῦ Κουμανούδη καὶ δὴ τὸ τρίτον τῶν σφαλμάτων ἐξ αὐτοῦ τοῦ λίθου, σῴζοντος τότε ἀκεραιότερα τὰ (νῦν ἠκρωτηριασμένα) γράμματα *ΙΟΥΛΟΦΟΡΟΝ*· ἢ εἰκασία ἄρα τοῦ Κουμανούδη ἀπεδείχθη ἀληθής.

Τοῦ ἡρωελεγείου ὁ δεύτερος στίχος εἶναι ἐκ τῶν καλλίστων τῶν ἐν ἐπιγράμμασι Θεσσαλονίκης, εὐκόλως δ' ἐν αὐτῷ φωρᾷ τὸν ἄγνωστον ποιητὴν ἀπομιμηθέντα ἀρχαίων ποιητῶν χωρία ο ἔνθουμούμενος τὸ τοῦ Θεοκρίτου *ἰα' 9*, περὶ τοῦ Κύκλωπος εἰρημένον, «ἄρτι γενειάσδων

περὶ τὸ στόμα τὼς κροτάφως τε» (Ὅμηρος ἐν Ἰλιάδῳ Ω στίχῳ 348 καὶ Ὀδυσσεΐας Κ 279 «πρῶτον ὑπηνήτη»). Αἰσχύλος ἐν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας στ. 534 «στείχει δ' ἰούλος ἄρτι διὰ παρηίδων», Ἀπολλώνιος Ἀργον. β 43 «ἔτι χνοάζοντας ἰούλους ἀντέλλων» (Ἀθήναιος γ' 28 «ἄρτι χνοαζούσας αὐλητρίδας»). Ὡς περ δὲ παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν Οἰδίποδος Τυράννου στίχῳ 742 εἴρηται τὸ «χνοάζων ἄρτι λευκανθὲς κάρα» κατὰ τὴν ἔννοιαν «ὥστε λευκανθὲς τὸ κάρα γενέσθαι», οὕτω καὶ παρὰ τῷ ἐπιγραμματοποιῷ τῆς Θεσσαλονίκης τὸ «γένυν ἰουλοφόρον» κεῖται κατὰ τὴν ἔννοιαν «ὥστε ἰουλοφόρον τὸν γένυν γενέσθαι».

Καταλείπω τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο παρατηρῶν ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ ὁ Duchesne ἐξέδωκε τὰ γράμματα ΕΙΚΟΣΤΩΙ ὧν τὸ τελευταῖον δεξάμενος ὡς λείψανον τοῦ γράμματος Κ ἀνεπλήρωσε τὰ λείποντα τοῦ στίχου διὰ τῶν λέξεων «κεῖμαι λυκάβαντα βιώσας». Ἐπανειλημμένως καὶ μετὰ προσοχῆς ἐξετάξας τὰ μετὰ τὸ Ω λείψανα τῶν ἀποκεκρουσμένων γραμμάτων δὲν εὔρον ἐγὼ ἐν αὐτοῖς τῶν γραμμάτων ΚΕ (κεῖμαι) ἔχνη· τὸ πρῶτον γράμμα πιθανώτατα προσέπεσεν ἐμοὶ Π, τὸ δὲ δεύτερον ἀσφαλῶς Λ· ὅθεν καὶ εἰκάζω τὰ

Δοῖον ἐπ' εἰκοστῷ πλ[ήσας ἔτος ἐνθάδε κεῖμαι]
παραβάλλων πλὴν ἄλλων τὸ τοῦ Kaibel (Epigrammata Graeca, Berolini 1878) ἐπίγραμμα 583 (σελ. 237) οὗ ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος στίχος εἶναι

Ἐκτον ἐπ' εἰκοστῷ πλήσας ἔτος Ἀβγαρος ἐνθα
ταρχύθη, Μοιρῶν ὡς ἐπέκλωσε μίτος.

Σημειωτέον δὲ καὶ ὅτι τῆς ὑπὸ τοῦ Duchesne εἰκασθείσης λέξεως λυκάβας δὲν γίνεται, ἐὰν μὴ με ἢ μνήμη πλανᾷ, χρήσις ἐν Μακεδονικοῖς ἐπιγράμμασιν.

3) «Καταφθίμενον παναώρια».

Τὸ ἐπίρρημα παναώρια γνωστὸν γίνεται ἐξ ἄλλου τῆς Θεσσαλονίκης ἐμμέτρου ἐπιγράμματος στήλης ἐκδεδομένου ἔτει 1891 ὑπὸ τοῦ Σ. Ἀστεριάδου ἐν τῇ «Ἑστία» σελ. 191 (ἰδὲ καὶ Berl. philol. Wochenschr. 1891 σελ. 771.) ἀνευ ἀναγνώσεως καὶ ὑπὸ τοῦ πολλοῦ P. W(olters) ἐν Mittheil. 1891 σελ. 262.

Περὶ τοῦ ἐμμέτρου μέρους τοῦ ἐπιγράμματος διέλαβον ἐγὼ ἐν τῇ «Ἑστία» 1891 σελ. 259, ἀνέγνω δ' αὐτὸ κατὰ τὸν λίθον αὐτὸν ὧδε·

Τόν με καταφθίμενον παναώρια τῇδε Κούαρτος
θάψεν ἔσω γαίης ὠγυγίων λαγόνων
Ἐπίγονον· τεῦ[ξ]εν δὲ καὶ ἐσσυμένοισι νοῆσα(;)·
στήλην οἰχομένου καὶ χάριν ὕστατίνην.

Διαφέρει τῆς Γερμανικῆς ἐκδόσεως ἡ ἐμὴ μάλιστα ἐν τῇ δευτέρᾳ λέξει τοῦ στίχου β ἣν ὁ μὲν Wolters ἀνέγνω (κατ' ἀντίγραφον ἐκ Θεσσαλονίκης πεμφθὲν) τέ[λες]εν, ἐγὼ δὲ τεῦ[ξ]εν· ἐν τῷ λίθῳ εὐκρινῇ ἔκειντο τὰ γράμματα TEY (Mittheil. TEI) ἐν τέλει στίχου καὶ τὰ . EN (Mittheil. . FN, εσεν) ἐν ἀρχῇ στίχου ὧν τὸ ἀποκεκρουσμένον πρῶτον διεκρίνετο ἔτι ὡς Ξ γράμμα. Ἐν τῇ «Ἑστία» ἀντὶ τοῦ ἐσσυμένοισι, ὃ βεβιασμένως μόνον ἐρμηνεύεται, ἤκαστα τὸ ἐσσομένοισι· γραπτέον ἄρα καὶ τὸ νοῆσα[ι] (ὁ λίθος καθαρὸν ἔφερε τὸ NOHSA·) κατὰ τὸ Ὀμηρικὸν «καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι» (ὁ λίθος κατὰ συνηθέστατον σφάλμα εἶχε τὸ KE ἀντὶ τοῦ KAI·). Βεροίας ἐπίγραμμα Delacoulonche (Miss. scientif. VII, 1858, σελ. 268) ἀρ. 88 (Kaibel 527)

στήλην γράψατο Σωζομένη

κουριδίη μερόπεςσι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι.

Ὁ ἐπιγραμματοποιὸς τῆς Θεσσαλονίκης ἐχρήσατο τῷ ἀλλαχόθεν ἀγνώστῳ ὄντι ἐπιρρήματι πανάωρια πιθανῶς ἐν νῶ ἔχων τὸ καθ' Ὀμηρον ἐν Ἰλιάδος Ω στίχῳ 540 περὶ τοῦ Πηλέως ὑπὸ τοῦ υἱοῦ λεγόμενον

ἀλλ' ἓνα παῖδα τέκεν πανάωριον

ἐν ᾧ χωρίῳ ὁ σχολιαστὴς τὴν σπανιωτάτην λέξιν πανάωριον ἐξηγεῖται «παντελῶς ἄωρον ἀποθανούμενον». Τοῦ ἐπιθέτου πανάωρος ὁ Κουμανούδης δύο μόνον ἐμνημόνευσε παραδείγματα, τὸ πρῶτον ἐξ ἐμμέτρου ἐπιγράμματος Σμύρνης (Kaib. 313) καὶ τὸ δεύτερον ὡς ἐκ τοῦ Αἰσχύλου ἐν Προμηθείᾳ στίχῳ 363 ἐν ᾧ τὸ ἄριστον Λαυρεντικὸν χειρόγραφον ἔχει οὐχὶ τὸ πανάωρον ἀλλὰ τὸ παράωρον, δῆλον δ' ὅτι τὸ ὀρθὸν παράωρον (Bergk. παρήωρον νεώτεροι κώδικες). Καὶ τὸ ἄωριος δὲ εἶναι σπάνιον (Kaib. ἐπίγρ. 16, Ἀττικῆς αἰῶνος ς' πρὸ Χριστοῦ, «ἄωριον εἰς Ἀίδου—ἀποιχόμενον»). Μεταγενέστεροι συγγραφεῖς τὴν ἔννοιαν τοῦ καταφθίμενος καὶ τὴν τοῦ ἄωρια (πανάωρια) συνεχώνευσαν ἐν μιᾷ λέξει συνθέτω, τῇ ἀωροθάνατος.

Γ'.

Μιχαὴλ Παλαιολόγου βασιλέως (1280) Τυπικόν.

Πόσης προσοχῆς ἡξίου ὁ Κουμανούδης καὶ τὰς ἐν Βυζαντιακοῖς βιβλίοις κεκρυμμένας, ἀθησαυρίστους δ' ἐν τοῖς Λεξικοῖς οὐσας λέξεις,

τοῦτο σαφῶς μαρτυρεῖ ἐκάστη τῆς Συναγωγῆς σελίδος τῆς συγκειμένης ἐκ λέξεων 7500. Τὰς πλείστας αὐτῶν κατὰ τὴν σελίδα ς' τοῦ προλόγου συνήγαγεν ἐκ βιβλίων· «Θέλει φανῆ (γράφει ἐν σελ. ζ') ἴσως παράδοξον εἶς τινας, πῶς λέξεις πολλαὶ τῆς Συναγωγῆς ταύτης, εὐρίσκειν καὶ ἐν συγγραφεῦσι πρὸ πολλοῦ, ὡς εἶπα, δημοσιευθεῖσι διὰ τοῦ τύπου, δὲν κατεχωρίσθησαν εἰσέτι ἐν τοῖς — λεξικοῖς. Καὶ εἰς ἐμὲ ἐφάνη παράδοξον τοῦτο κατ' ἀρχὰς, ἐνῶ μάλιστα ἔβλεπον, ὅτι ὅχι ὡς ἀδοκίμους τὰς ἀπέβαλον οἱ λεξικογράφοι, διότι πολλὰς ὁμοίας τὴν ποιότητα καὶ πλείστας ἄλλας ὁμολογουμένως χείρονας καὶ αὐτόχρημα βαρβαρικάς δὲν ἀπηξίωσαν νὰ παραλάβωσιν, ἅτε θέλοντες πάσας τὰς μέχρι τοῦ 1453 ὑπὸ Ἑλλήνων γραφείσας καλὰς ἢ κακὰς λέξεις νὰ συναγάγωσιν εἰς ἓν, ὡς παριστανούσας τὰς ποικίλας τοῦ μακροῦ βίου τοῦ ἔθνους πνευματικὰς φάσεις καὶ τὰς μεταβολὰς αἱς ὑπέστη ἡ γλῶσσά του. Ἐνόησα δ' ἐπὶ τέλους, ὅτι ὅχι ἀβουλησίᾳ ἀλλ' ἀδυνασίᾳ ἦτο τὸ αἴτιον τῆς μὴ συναγωγῆς πασῶν. Δὲν ἠδύναντο δηλ. οἱ λεξικογράφοι χωρὶς κόπων μεγίστων νὰ βεβαιωθῶσι περὶ τοῦ ἂν λέξεις τις ὀλίγον ἀηθεσιέρα, ἢν ἀπῆντων ἐν ταῖς μελέταις των, ἦτο ἢ δὲν ἦτο ἤδη ἐν λεξικῷ τινι περιειλημμένη, καὶ οὕτω τὴν παρέτρεχον. Ἔτι δὲ μᾶλλον τοῦτο ἐποίουν ὅτε ἡ λέξις, ἔχουσα πᾶν προφανῆ τὴν σημασίαν καὶ κανονικώτατον τὸν σχηματισμὸν, προσέπιπτεν αὐτοῖς ὡς συνήθης καὶ χρήσεως κοινῆς, ἐπομένως δ' ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς περάσασα ἤδη εἰς λεξικά. — Εἰρήσθω λοιπὸν, ὅτι πρὸς τὴν τῶν οὕτω παρεωραμένων λέξεων διάγνωσιν εἶναι χρεῖα νὰ ἐθίσῃ τις τὸ ὄμμα του, τό τε σωματικὸν καὶ τὸ διανοητικόν, νὰ ἐνεργῇ κατὰ τινὰ εἰδικὸν καὶ ἄμεσον τρόπον, ἢ, νὰ εἶπω ἄλλως, εἶναι χρεῖα ὁ λεξιλόγος νὰ ὁσμᾶται τὸ συχνόν, τὸ σπάνιον ἢ τὸ ἅπαξ εἰρημένον. Ταύτην δὲ τὴν ἔξιν παρέχει μὲν ἡ πολυαναγνωσία καὶ τὸ ἰσχυρὸν μνημονικόν, ἀλλ' ὅχι ἄνευ εἰδικῆς τινος ἀσκήσεως ἐφ' ἱκανὸν χρόνον. Τοιαύτης ἀσκήσεως μέρος τι ἐγὼ προσπορισάμενος καὶ χωρὶς νὰ ἀντιποιῶμαι πολυαναγνωσίας καὶ ἰσχυροῦ μνημονικοῦ, ἠδυνήθην νὰ ποιήσω τὴν Συναγωγὴν ταύτην. Εἶμαι δὲ σχεδὸν βέβαιος, ὅτι καὶ ἄλλοι βιβλιακώτεροι ἐμοῦ ἐποίησαν τοιαύτας, ἀλλὰ δὲν προέβησαν εἰς ἔκδοσιν, διότι, φαίνεται, ἤθελον νὰ τὰς παρουσιάσωσιν εἰς τὸ κοινὸν εὐσταλεστέρας. Ἐγὼ ἔχων γνώμην, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὡς βραχύβιοι πρέπει μετριώτερον νὰ φιλοδοξῶσιν, ἂν τῶν συγχρόνων θέλωσι τὴν ὠφέλειαν, ἐποίησα ἄλλως.».

Μετὰ χάριτος (ἐπήνθει δὲ τῷ λόγῳ τοῦ ἀνδρὸς πολλὴ καὶ ἀβίαστος ἢ χάρις) ἐν τῷ ὑποσημειώματι τῆς σελίδος ζ' παρατηρεῖ ὁ Κουμανούδης· «Ἵνα εἶπω ἀληθῶς πᾶν ὅ,τι αἰσθάνομαι, λέγω, ὅτι δὲν θεωρῶ πολὺ ἀξιοζήλωτον τὸν προσπορισμὸν τῆς ἐν λόγῳ ἀσκήσεως. Εἶναι μὲν αὕτη χρησίμη τῇ φιλολογίᾳ καθόλου, εἰς αὐτὸν δὲ τὸν φιλόλογον φέρει τινὰ βλάβην, καθόσον τὸν συνεθίζει νὰ μὴ πολυπροσέχῃ ἐν ταῖς μελέταις του εἰς τὴν τῶν νοημάτων συνέχειαν, νὰ θηρεύῃ δὲ

μᾶλλον λέξεις, τὰς μεινίσας ἀπαρατηρήτους παρ' ἄλλων. Ἐδῶ συμβαίνει πως τὸ τοῦ ῥητοῦ «ἄλλοις ὑπηρετῶν ἀναλίσκομαι», ὅπερ εἶδ᾽ ὅποτε γεγραμμένον ὑπὸ εἰκόνα κηρίου ἀνημιμένου, ἐν τῇ προμετωπίδι τῆς ἀ ἐκδόσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἀνθ. Γαζῆ καὶ μ' ἔκαμε πολλήν ἐντύπωσιν».

Ἀληθῶς δὲ ὁ Κουμανούδης ἐφαίνετο ἀναλίσκόμενος «ἄλλοις ὑπηρετῶν», συλλέγων μετὰ κόπου τὰς λέξεις ἐκ βιβλίων Βυζαντιακῶν συγγραφέων ὧν πολλὰ, ὡς γινώσκουσιν οἱ φιλολογοῦντες, εἶναι ἤτοι κακῶς ἐκδεδομένα ἢ οὐ πάνυ εὐπρόσιτα. Ἀνυσίμως δ' ὑπηρετήσε τὴν εἰρημένην ὑπηρεσίαν ὁ Κουμανούδης καθ' ὃν χρόνον παρημελημένοι ἦσαν ἔτι αἱ Βυζαντιακαὶ μελέται, ὧν πατήρ, ὡς γνωστὸν εἶναι, μόλις πρὸ δέκα ἐτῶν ἐγένετο ὁ πολὺς Krumbacher, καὶ κατὰ τρόπον οὕτως εἰπεῖν ὑποδειγματικόν.

Ταῖς δυσκολίαις, ταῖς ἐπιπροσθούσαις τοῖς συλλέγουσι λέξεις, συνέχονται ἐν τῇ ἀναγνώσει βιβλίων πλεον τῶν ξένων οἱ Ἕλληνες φιλόλογοι οὓς ἢ πρὸς λέξεις οἰκειότης ἀποτρέπει πολλάκις ἀπὸ τῆς ἀναδιφήσεως Λεξικῶν, τοῦ ἐναντίου πραγματος (λέγω τὴν ἀλλοτριότητα) πρὸς τὸ ἐναντίον τοὺς ξένους κινουντος, δῆλον δ' ὅτι πρὸς τὴν ἐξέτασιν τῶν Λεξικῶν. Δὲν δύναμαι νὰ γινώσκω τὸν πρῶτον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς συνήθειαν εἰσαγαγόντα τὸ ἐπίθετον αὐταρχικὸς καὶ τὸ ὡς οὐσιαστικὸν ὄνομα παραλαμβάνομενον (τὸ) αὐταρχικόν, ἀμφοτέρω ἐν πυκνῇ ὄντα νῦν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς ἐφημεριδογραφοῦσιν (ἐν Γερμανικοῖς Λεξικοῖς κατεχωρίσθησαν πρὸ πολλοῦ αἱ λέξεις Autarchie καὶ Autarch, ἀνέγνω δέ ποτε ἐν Γερμανικῇ ἐφημερίδι καὶ τὸ ἐπίθετον autarchisch), ἀγνοῶ δὲ καὶ ἂν ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὰ εἰσήγαγεν αὐτὸς πλάσας ἢ ἀναγνούς που· ὁ δὲ γινώσκω εἶναι ὅτι ἐν οἷς ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν ἔξ Λεξικοῖς αἱ λέξεις, ἃς εὔρον ἐν Βυζαντιακῷ ἔργῳ, δὲν εἶναι ἀναγεγραμμένοι.

Καλῶς ὑπέδειξεν ὁ Κουμανούδης ὅτι ἡ μακροτέρα ἀναβολὴ τῆς δημοσιεύσεως τῶν συλλεγομένων ἀγνώστων λέξεων οὐδαμῶς ὀφείλει νὰ ἔχη λόγον τὴν μείζονα εὐστάλειαν· ἐὰν τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὴν εὐστάλειαν φιλοτιμούμενον μιμηθῶσι πάντες, οὐδεμία ἐλπίς ἔπειτα ὅτι μετ' ὀλίγον χρόνον ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα θὰ ἔχη Λεξικὸν ἄξιον γλώσσης ζωῆς χιλιάδων ἐτῶν ζωῆς. Τοσούτῳ δὲ μείζων ἐφίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς συχνῆς καὶ ταχείας δημοσιεύσεως, ὅσῳ καὶ σπουδαιοτέραν ἀπό τινας χρόνου λαμβάνουσιν ἐπίδοσιν αἱ Βυζαντιακαὶ σπουδαὶ ὧν ἀσφαλὲς κατόρθωμα ἀπὸ τοῦδε νὰ προῖδῃ δύναται τις καὶ τόδε, ὅτι οὐκ εἰς μακρὸν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, πλουσίαν ἤδη ἔχουσα τὴν παλαιὰν στολὴν, θὰ ἐμφανισθῇ καὶ νέαν μετενδεδυμένη πολυτελῆ ἐσθῆτα καὶ θὰ ἀποδειχθῇ οὔσα γλῶσσα ἀδαπάνητος ἐν τῇ πλάσει λέξεων, ποικιλωτάτη ἐν τῷ πλούτῳ παρὰ γῶγον καὶ συνθέτων, ἀνυπέρβλητος ἐν τῇ δυνάμει τῆς

ἐκφράσεως. Εἶπε μὲν μοι ὁ Κουμανούδης οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δις ὅτι τινὲς τῶν Βυζαντιακῶν συνθέτων λέξεων μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν τῷ πνεύματι τῶν τότε ἐργαζομένων λογίων «ἐπαθον ξέθυμασμα» αἱ ἦτοι τὴν αὐτὴν ἢ ὁμοίαν πῶς ἔννοιαν ἔχουσαι ἀπλαῖ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ λέξεις, καθὼς (ἔλεγε) τὰ ἀμιγῆ ἀρώματα ἀποβάλλουσιν ἐν ποικίλοις συγκράμασι τῆς δυνάμεως μέρος· ἀλλ' ὅμως ταῦτα καὶ παρὰ πλήσια αὐτοῖς λέγων ὁ ἀνὴρ συνείθιζεν αἰέποτε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν διδακτικωτάτην παρατήρησιν «αὐτὸ καὶ θὰ εἴπῃ γλῶσσα ζωντανή, νὰ ἔχῃ εἰς κάθε χρόνον τὰ δικά της».

Πόσος δὲ κεκρυμμένος λεξικὸς πλοῦτος ἀναμένει τὴν φανέρωσιν, περὶ τούτου πείθει ἑαυτὸν ὁ μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκων καὶ πάλαι καὶ πρὸ μικροῦ χρόνου ἐκδεδομένα ἔργα καὶ ἐπιμελῶς ἐν αὐτοῖς ἐκζητῶν τὰ ἄξια ζητήσεως ὄντα. Παραδείγματος μόνον χάριν ἀπέσπασα ἐκ τῆς Συλλογῆς μου μικρὸν μέρος, τὸ ἐφεξῆς παρατεθησόμενον· ὅτι δὲ τὸ Τυπικόν, ὃ ἔτει 1895 ἐξέδωκεν ὁ φιλοπονώτατος Μανουὴλ Γεδεών, ἐκ σελίδων 23 μικρῶν συγκείμενον δωρεῖται ἡμῖν 28 νέας καὶ ἀλλαχόθεν ἀγνώστους ἔτι λέξεις, τοῦτο σαφῶς διδάσκει πῶς νὰ ἔχῃσι δύνανται τὰ πράγματα ἐν ἔργοις μακροτέροις.

1) Ἀγελόθυμος· «γένος δ' οὗτοι — Ἄρει σύντροφον φιλαίματόν τε καὶ ἀγελόθυμον» σελ. 51, 10.

2) Ἀλλόπονος· «τοὺς δ' ἀλλοπόνους διακονίαις ἀσχολουμένους» σελ. 38, 24, λέγει δὲ τοὺς βαρύτερα διακονοῦντας ἔργα (μαγεῖρους, γεωργοὺς, κηπουροὺς, πυλωροὺς καὶ ἀρτοποιοὺς) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς πρῶτους διακονητὰς τοὺς μὴ κάμνοντας. Φέρονται ἐν τοῖς Λεξικοῖς τὰ μεγαλόπονος, πολύπονος (ἀλλὰ ἐργοπόμος, ἐσθλοπόμος, ὀλιγοπόμος).

3) Ἀνεπιδέσποτος· «τὰ—τῶν μοναστηρίων ἀνεπιδέσποτα» 23, 10.

4) Ἀνταπονέμω· «ἀνταπονέμειν τὰς χάριτας» 23, 22.

5) Ἀντιρρητικῶς· «ὑπομιμνησκέτωσαν — οὐκ ἀντιρρητικῶς ἀλλ' εὐνοϊκῶς 32, 23.

6) Ἀρηικός· «ἀρηικὴν ἀσπίδα ἐπωμισάμεθα» 50, 8.

7) Ἀρραγῶς· «εἰς πέτραν οἶκον ἀρραγῶς ἡδρασμένον» (ἐν ἱαμβείοις) 60, 29.

8) Αὐταρχικός· «εἰς τὸ αὐταρχικόν — καὶ βασιλικὸν ἀνήγαγεν ἄρμα» 19, 3· τὸ αὐταρχικόν· «τὸ ἐντεῦθεν αὐταρχικὸν ἐπιδεικνύμενοι καὶ αὐτόβουλον» 49, 21.

9) Δωδεκαφώτια· 45, 25 καὶ 47, 13 ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ γνωστοῦ δωδεκάφωτα.

10) Ἐκτοπιστής· 52, 16.

11) Ἐποφθάλμισις· 52, 5.

12) Εὐθυγνωμοσύνη· 21, 15.

13) Εὐχαρίστησις· «μετ' εὐχαριστήσεως στεργέτω» 33, 7.

14) Ἰεροψαλτία· 36, 24.

15) Κτιτορικός· 47, 3.

16) Κτιτορικῶς· 45, 24.

17) Μεσόναον· «ἐν τῷ μεσονάῳ» 47, 13 (ἢ μεσόναος).

18) Μεταρροίζω· 60, 23. Τὴν καλλίστην λέξιν ἀποκαθίστημι ἐν τοῖς ἱαμβείοις

Φθόνου βέλεμνα πάμπαν οὐχ ἤψαντό μου
καὶ ταῦτα παρὰ πάντα (ser. πάντων?)
πολλὰ πολλάκις,
εἰς δ' ἀντίτυπον ὥσανεὶ κεκρουκότα
φροῦδα μετερρύησαν ἔξοπισθίως

κατ' αὐτὸ τὸ χειρόγραφον, ἔχον τὸ ὀρθὸν καὶ ἀληθὲς μετερροίζησαν (ὃ οὐδὲν δέον ὁ ἐκδότης μετέγραψε μετερρύησαν· παραβλητέον δὲ τὸ γνωστὸν ἀναρροίζω). Ἡ λέξις ἀνέμνησέ με ἄλλους στίχους πρὸ τῶν παρατεθέντων ἀμέσως κειμένους, τούσδε·

Τοίνυν λύπης φλόγῳσις οὐκ ἔφλεξέ με
χειμῶν τε δεινῶν καὶ τινα μετριάζει
τοῦ κοσμικοῦ κλύδωνος οὐκ ἔτρεψέ με.

Γεγραμμένον ἔκειτο, εἰκάζω, τὸ ροίζη καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ τὸ ματα (ρόιζήματα), ταῦτα δὲ ἀναγνωσθέντα ματροιάζη ἀπέτεκον τὸ μετριάζει.

19) Μυσῶ (—άω)· «τάφω—λειψάνων—ἐντὸς μυσώντων πεπληρωμένῳ» 27, 3.

20) Νοστιμότης· «ὥς ἅλας ἀρτύειν ταῖς ἀρεταῖς τὸ λειπόμενον πνευματικῆς νοστιμότητος» 29, 7.

21) Ὁρθορρήμων· «τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν τὴν ὀρθορρήμονα» 19, 29.

22) Παλινστροφία· «δι' αἰτίαν παλινστροφίας» 31, 13.

23) Πολιῶ (—άω)· «τοὺς πολιῶντας χρόνῳ» 25, 24. Γνωστὸν ἦτο τὸ μεταβατικὸν πολιῶ (—όω).

24) Προσγενίς· «δέσποιναι εὐσεβεῖς καὶ προσγενίδες τῶν—βασιλέων» 45, 1. Εἶπον ἄλλοι τὸ συγγενίς.

25) Στερκτέος· «στερκτέαν ταύτην καὶ ὑμῖν γενέσθαι — ἄξιῳ» 53, 5.

26) Συμμέλεια· «τὴν ἐν τῇ συνοδείᾳ συμμέλειαν — στεργέτω» 33, 7.

27) Συμφροντιστής· 35, 23.

28) Ταμειοῦχος· 38, 12. Κακὸν τὸ ἐν τοῖς Λεξικοῖς ταμειοῦχος.

Τὰς λέξεις δὲ γρηγορότης (36, 21), ἐργομοχθία (37, 22), ἰσόποσος (38, 6), καινοτρόπως (19, 18) καὶ ὀλβιῶ—όω (18, 3) ἀνέγραψε τῶν λεξικογράφων μόνος ὁ Κουμανούδης. Περὶ δ' ἄλλων ἄλλοτε, Θεοῦ σώζοντος.

Ἐν Μυτιλήνῃ, τῇ 12 Ἰουνίου 1899.

Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000050287

Τύποις τοῦ αὐστριακοῦ Λόυδ ἐν Τεργέστη

